

Magyar írók kisgrafikákon, ex libriseken – írók, költők ex librisei

A fenti dichotómiát kifejező címmel rendezett kiállítást a székesfehérvári Vörösmarty Teremben az ünnepi könyvhét országos megnyitójának előestéjén a Vörösmarty Társaság és a Berzsenyi Irodalmi és Művészeti Társaság e sorok írójának gyűjteményéből. A mintegy ötven hazai és külföldi képzőművész lapjaiból válogatott tárlaton több mint kétszáz grafikát láthattak az érdeklődők, mégpedig az ábrázolt írók születésének időrendjében: Ligeti Miklós városligeti Anonymus szobrának (Vén Zoltán rézkarca), Janus Pannonius apokrif portréjának (Perei Zoltán fametszete) ábrázolásától a kortárs írók – Juhász Ferenc (Diskay Lenke fametszete), Szokolczay Lajos (König Róbert linómetszete, Muzsnay Ákos rézkarca) és mások ex libriseiig.

A tárlaton egyaránt szerepeltek a gyűjtők által rendelt, általában a kedvelt írók születésének évfordulójára utaló „in memoriam” portré-ex librisek, valamint egy-egy művük illusztratív megjelenítésére vállalkozó könyvjegyek, illetve kis méretű szabad grafikák. (Az utóbbiak között kapott helyet Perei Zoltán és M. Kiss József grafikai mappáiban szereplő több eredeti nyomat.¹) A kiállítás érdekessége főként az volt, hogy a tárlatlátogató együtt szemlélhette az író saját könyvjegyét, azután egy munkáját megjelenítő, egy műve ihlette ex librist, így például a Babits Mihályt megjelenítő tablón együtt szerepeltek az őt ábrázoló portré-ex librisek, Perei Zoltának a Jónást és a cethalat ábrázoló, fanyar hangulatú fametszete (*Ex libris Szanka Rózsa*), Kozma Lajosnak a költő részére készített könyvjegye és Banga Ferenc Munkácsy-díjas grafikusművész Babits életéhez, munkásságához kapcsolódó („*A vádolt: Babits Mihály*”, „*Engem nem látott senki még*” 1–2, „... *kínok és álmok között.*”) groteszk és mégis drámai hangulatú linómetszetei. Így a maguk együttesében rajzolódott ki – szó szerint –, miként köthető egy-egy jeles magyar költőhöz, íróhoz egy-egy kis ex libris-gyűjtemény. Móricz Zsigmond portréi mellett láthatuk Nikelszky Géza az író számára készített ex librisét (címerpajzsban ágaskodó vaddisznó), Benedek Elek arcma mellett Jaschik Álmos szecessziós ex librisét. Radnóti idéző tablón Buday György, a költő részére készült szignetjét és az *Újmódi Radnóti* feliratú fametszetet. Klasszikus íróinkhoz kapcsolódó összeállításokat tette érdekesebbé a részükre utólag készített (pszeudo) könyvjegyek, például Szoboszlai Mata János sorozatából válogatott lapok.² Legismertebb íróinkat – Berzsenyi Dániel, Vörösmarty Mihály, Jókai Mór, Petőfi Sándor, Móricz Zsigmond, Kós Károly, Ady Endre – a teljesség igénye nélkül, lehetőleg különböző művészekről válogatott hat-tíz grafika idézte fel, így a látogató érdekes bepillantást kapott az adott témát más-más módon megközelítő művészek sajátos kifejezési módjába, a kisgrafika sokszínű világába.³ A kortárs írókat egy lapon ábrázoló kettősportrék mellett például a Nagy Lászlót idéző grafikák után láthatuk tanítványának, Király Zoltán költőnek, több bolgár kitüntetéssel elismert műfordítónak az ex libriseit,

köztük Pencso Kulekov Nagy László szmoljanai emlékházát ábrázoló lapját. Az erdélyiek mellett kell megemlítnünk a szlovéniai Salamon Árpád (József Attila), a lengyel Jozef Szuszkiewicz metszetét (Balassi Bálint – *Ex libris Tarnowi Magyarbarátok Társasága*), Dalmay Árpádnak, a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség egykori beregszászi járási elnöke részére Jevgenyij Tyihanovics által készített, Ady Endrét ábrázoló rézkarcát, amelyen a következő idézet olvasható: „*Be szép ilyen néppel / ugyanaznak tudni magunkat*”.

Több grafikával szerepelt a tárlaton a XX. századi magyar exlibris-művészet számos meghatározó személyisége, mint például Fery Antal, Stettner Béla Munkácsy-díjas, érdemes művész (a beköszöntő tablón láthattuk Supka Géza filigrán alakját felidéző színes linómetszetét), Varga Nándor Lajos érdemes művész, a Kossuth-díjas Kass János, az elsősorban bélyegművészetéről világhírű Kékesi László. Szerepeltek a kiállításon a helsingöri nemzetközi exlibris-kongresszuson első díjat nyert Diskay Lenke író kortársai (Csoóri Sándortól Vas Istvánig) részére készített, népművészeti motívumokból táplálkozó, elvont ex librisei, amelyek egy bibliofil kiadványban is megjelentek⁴. Ezek különösen értékes darabjai voltak a tárlatnak, hiszen csereforgalomba nem kerültek. A kortárs művészek közül több lappal szerepel ifj. Feszt László, Kőhegyi Gyula, Ürmös Péter, de a legtöbbet Vén Zoltán, a kiállítás rendezője (a Berzsényi Társaság vizuális művészeti alelnöke). A borospoharát emelő Vörösmartyt, vagy a kedélyesen pipázó Berzsényit ábrázoló jóízű, mives rézkarcai mellett külön nyeresége volt a kiállításnak, hogy erre az alkalomra több új portrét készített, többek között Jékely Zoltánról, Király Zoltánról, Tari Istvánról, Fehér Béláról (akinek a portróját egy Kossuth kiflivel koronázta meg).

A sort még folytathatnánk, ám inkább néhány kortárs költő kevésbé ismert ex librisét említjük meg: Baranyi Ferenc (Czinke Ferenc), Fodor András (Diskay Lenke, Maracskó Gabriella, Vén Zoltán), Garai Gábor (Perhács László), Karinthy Ferenc (Szinte Gábor), Kolozsvári Grandpierre Emil (Würtz Ádám), Mándy Iván (Engel Tevan István), Ördögh Szilveszter (Püspöky István), Takács Gyula (Diskay Lenke, Reich Károly, Vén Zoltán), Váci Mihály (Váci András).

Az erdélyi írókat, grafikusművészeket szintén válogatott lapok reprezentálták. Debreczeni László Dsida Jenő részére készült lapja, Cseh Gusztáv *Hatvan erdélyi főember... című*, könyv alakban több kiadást is megélt sorozatából⁵ eredeti rézkarcok, Bardócz Lajos még a rendszerváltozás előtt Sütő Andrásnak készített könyvjegye (tollat tartó, rácson átnyúló kéz). Jól kapcsolódtak ehhez a Sepsiszentgyörgyön alkotó Hervai Katalinnak a *Csillag a máglyán* és a *Káin és Ábel* világát felidéző szurrealisztikus ex librisei. Kántor Lajosnak Bardócz Lajos (kard hegyén táncoló, fáklyát tartó csiga) és a közelmúltban elhunyt Munkácsy-díjas Deák Ferenc készített ex librist. Kányádi Sándor könyvjegyén (Vincze László linómetszete) egy fatörzsből és ágaiból építkező templomot, míg Lászlóffy Aladárén (Árkossy István rézkarca) az író temperamentumos habitusára utaló tankot láthatott a látogató.

A kiállítás szemléletesen tanúsította, hogy a kisgrafika és a könyv szeretetétől, megőrzésétől elválaszthatatlan ex libris – gazdag esztétikai élmény is nyújtva – sajátos lehetőséget kínál az irodalom népszerűsítésére, a hagyományos írói, történelmi arcképcsarnokon túl az írók személyiségének jobb megismerésére, az illusztratív lapok révén, akár a műveik befogadására is.

JEGYZETEK

- 1 Perei Zoltán: Magyar írók. 37 fametszet. (Bev. Supka Magdolna.) Jászberény, 1979, Jászberényi Városi-Járási Könyvtár, 1 p., 39 lev.; M. Kiss József: Balassitól Nagy Lászlóig. Arcképek a magyar irodalom nagyjairól. (Összeáll. Makkai Márta, bev. Tüskés Tibor.) Bp. 1983, Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár–Hazafias Népfront Országos Tanácsa, 4 p., 38 lev.
- 2 Szoboszlai Mata János: Húsz fametszetű könyvjegy a magyar parnasszusról. (Bev. dr. Mitriovics Gyula, dr. Berei Soó Rezső.) Debrecen, 1935, Debreceni Officina, 8 p., 20 lev.
- 3 Lásd részletesebben: Arató Antal: Fery Antal portrémetszete. = Kisgrafika, 1999, 3. sz. 7. p.; Uő: Perei Zoltán (1913-1992). In: A Kisgrafika Barátok Köre Grafikagyűjtő és Művelődési Egyesület évkönyve, Bp. 2009, 40–41. p.; Uő: József Attila – kisgrafikákon. = Pannon Tükör, 2005, 6. sz. 43–45. p.; Uő: Jókai Mór a kisgrafikákon. = Tempevölgy, 2010, március, 28–31. p.; Uő: Illyés Gyula a kisgrafikákon. = Vár, 2013, 1. sz. 83–86. p.
- 4 Diskay Lenke: Ex libris és vers. (Bev. Bisztray Ádám.) Bp., 1986, Kiad. az 54. sz. Ságvári Endre Nyomdaipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet, 60 p.
- 5 Hatvan főember. Cseh Gusztáv rézkarcai. (Előszó: László Gyula.) Bp. Európa, 1988, 132 p.

Arató Antal

